

Minden kálybában kifűnően ég
liszta és gazdaságos a dorogi saított kokszt!

BACH, Tel. 11-26

A középkori és ujkori filozófia története

Beszámoló Bartók György könyvéről

Bartók György, a szegedi egyetem kiváló professzora, szinte házagpótló munkára vállalkozott amikor a közép- és ujkori filozófia nagyszerű feldolgozásával végre világos, áttekinthető s ugyanakkor a leg tudományosabb igényeket is kielégítő *filozófiatörténet*tel ajándékozta meg a magyar érdeklődőket. Misszió volt ez s nemcsak pedagógiai szempontból — mert az egyetemi ifuság is nagy hiányát érezte egy ilyen átfogó és studiális célokra is kiválóan alkalmas műnek — hanem *kulturális szempontból* is, mert a nemzetek történetének sorozatos kiadása után végre valóban itt volt az ideje, hogy a magyar olvasók is megismerjék azt, ami az emberiség eddigi történelmében a legszebb és legértékesebb:

a szellem és a gondolat heroikus küzdelmét az élet és az igazság megismeréséért.

Nem csoda, hogy korunk *summázo* lázában amikor nap-nap után bukkannak fel egyre rövidebb s egyre csak a lényegét firtató világ-történelmek, csak kevesen mernek vállalkozni arra, hogy fölvonulassák előttünk az emberi értelem kísértetiesen nagyszerű párvadalmát az ismeretlennel, melynek minden egyes torpanása, meghátrálása új korszakot nyithat az emberi szellem történetében s új támadásra tüzelheti a gondolat nehézfegyverzetű lovagjait. S a legkisebb bolla, mellésuhintás könyv építő rendszert roppant össze talán éppen a végső kitérjesülés előtt? A filozófia történetének megírására valóban nem vállalkozhatik mindenki. Itt nincs gyorsaság és rekord-teljesítmény, itt minden fontos; itt nincs diplomáciai háttér és családi politika, melynek következményeit világnézetű felfogásokként lehet értékelni; itt vaskonstruációk vannak, a gondolat önbetelözése, melyek függvényei ugyan az időnek, de végső fokon mégis függetlenek tőle. Külön világ ez, melynek egyszerű körvonalazása is elmélyült szakismeretet kíván s a gondolatközlésnek olyan készségét, mely csakis *alkotó filozófusnak* lehet adottsága. Bartók professzor nem ismerette, hanem megszólaltatta az örök Gondolat vívódását, kifejezte a maga elementáris *élményszerűségében*, mint akinek az Igazság megismerése

rése ugyanúgy ügye, belső tartalma, mint akár kinek e könyv hősei közül.

S a filozófiatörténet csakis akkor áll hivatása magaslatán, ha filozófus írja meg, még pedig azzal a szándékkal, hogy a maga irányító s örökösen új összefüggéseket találó szellemével fényjelezze művét igazi tudománynyá. Mert sikertelen s főként élménytelen lenne a rendszerek pozitivistá ridegségű föltalálása, mely kronológikus sorrendben tárgyalná le az értelem háborújának pillanatnyi helyzetét, anélkül, hogy az író a maga személyes jelenlétének sugalmával rá ne vezetné az olvasót azokra a légmélyebb kapcsolatokra, melyek néha két látszólag távolálló gondolatrendszert is összefűznek, illetve egymás ki egészítésére rendelnek.

Fluidikus kölcsönhatások drámanak egyik bölcselő világából a másikba

s a filozófiatörténet éppen akkor *alkotás* csupán, ha lapjai a szerző intuitív, maradéknélküli átéléséről tanuskodnak.

Bartók professzor könyve — mely egyelőre, sajnos, nélkülözi a *keleti* s az *antik* gondolkodás történetét —, akkor indítja útjára az emberi ész, mikor már a legönkinzőbb bizonytalanságban lévelygett s szinte mohón kapott a földerengő kereszténység új csodái után. A görögység kimerült, megtorpan; s a sok tanakodás, okoskodás után az emberek hitre szorjajztak. S a fiatal kereszténység a maga legendás harcosaival, vértanúival, prédikátorainak egyszerűségével, keresetlenségével detronizálta az agyoncsiszolt, fölékesített filozófiát, mely

mindenre még tudott felelni, csak nem, ami az embereket mindenekelőtt nyugtalanította: Mi az ember rendeltetése?

A hit lehetett naiv, a maga megnyilatkozásaiban talán szegényes, tuljambor, de csodái művelt: Az embereknek új tartalmat, új értékelő szempontot s a megváltás kapcsán kökéletes megnyugvást nyújtott.

Megrázóan izgalmas olvasmány a kereszténység e hőskorában a filozófia, küzdelme

eredeti jogainak visszaszerzéséért, később pedig — lassu behódolás után — a kereszténység keretén belül való élethalál harcra. A kereszténység a kinyilatkozást ismerte el minden ismeret ősforrásául s mert ott hunyász-kodott az Ész az isteni Mester trónusa mögött s szerény eredményeivel hozakodott elő minduntalan, míg a Tekintély hatalma előtt végkép térdre nem kényszerült. Ennek az eszközeitől megfosztott vizsgálódó, logikus Észnek az örökös lázongása, erőfeszítése, nekifutása,

az emberi történelemnek talán legkülönösebb kora.

Gnósztikus rendszerek burjánzanak szanaszét, melyek melyek mind az igazságot fürkészik s verejtékes igyekezettel próbálnak összhangot teremteni az értelem és a hit között. Krisztus millióféle fölfogása, melyek új és új vallásigényeivel lépnek föl, kigyújtja a gondolkodó elméket s egy végleges, megdönthetetlen világgép kialakítására ösztönzi. A görög filozófálás kényszerű munkál a leghívőbb keresztény agyakban s előbb Platon, később pedig Arisztoteles félelmes szellemóriása szab határt a megindult lélekáradásnak. A középkor minden törekvése ez: *egyensúlyba hozni a két megkeresztelt görög bölcs örökérvényűnek tetsző rendszerét*. S ez csak nagysokára, Aquinói szent Tamásnak sikerült a XIII. században, amikor a skolaszтика már bomlásnak is indult, hogy a reneszánsz frissítő lehellete új tavaszra ébressze a világot.

De a tavasz se mindig rózsás. Az értelem ugyan kiszabadult a tekintély s a hit öletéséből, de magára maradva újra megriad s irányító szempontok hiányában hol önmaga tekintélyéhez, hol a világ érzékelhető megismeréséhez menekült.

A zsákucák itt is kindkoztak az ész ide-oda táncolt nagy egyedülvalóságában

s *Descarteseken, Baconokon, Leibnizeken* keresztül hol bizakodva, hol kételkedve rőtta a maga útját. Hol úgy volt, hogy saját örvényeiből építi fel a világot, hol pedig úgy, hogy a világ lassu és lelkiismeretes megfigyeléséből von következtetéseket a maga művoltára. Jött Karl s leverte a maga kilométerkövét. Az Ész új köntöst öltött s Hegel felé vette útját. Aztán jött az *akarát* sötétszavu filozófusa s az *emberteleti ember* prófétája. Jöttek materialisták, bilogisták s most újra mintha *tiszta szellemi ideők* nyugtalanítanak a világot. A szellem mindenek fölöttisége ebben az anyagba temetkező korszakban. Talán ez az „ellenjárték” új egyensúly előjele. A szellem új hegemoniája, mely újra a közönség kínosává teszi azt, ami ma már csak egyre szórványosabban jelentkező magányosok kiváltsága: a *filozófiát*.

Berczeli A. Károly.

B. U. É. K. POLLÁK TESTVÉREK

az Alföld legnagyobb rövidáru, uri és női divatüzlete

Alapítva 1905-ben

Nagy férfikalap raktár
 Külön kelengyeosztály
 GFB harisnyák gyári lerakata

Csokonics u. 6.

Mindkét üzlet telefonja:
 18-55.

Széchenyi tér 17.